

Muistiliiton lausunto

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (Työryhmän esitys Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita -sarjaan)

Johdanto

Muistiliitto ry toimii muistisairaiden sekä heidän läheistensä kansanterveys-, potilas- ja omaisjärjestönä. Liitolla on 42 jäsenyhdistystä, joilla on yli 11 200 jäsentä. Muistiliiton edustaja oli tuomassa näkemyksiämme esille laatusuositukseen liittyvässä kuulemistilaisuudessa, mutta haluamme tämän lisäksi tuoda esiin muutamia näkökantoja myös kirjallisesti.

Muistiliiton kannanoton näkökulma on muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä näkökulma. Kommenttien taustat kumpuavat järjestön valtakunnallisesta kehittämis- ja selvitystyöstä muistisairaiden ihmisten oikeuksien edistämiseksi. Lausuntomme voidaan siis katsoa välittävän muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä kokemuksia, tarpeita ja tahtoa. Lisäksi Muistiliitossa on käynnissä Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama kohdennettu toiminta ”Vastuullisesti kohti muistiystävällistä Suomea – Muistiliitto kansallisen muistiohjelman yhdenvertaisena toimijana ja arvioijana”. Tämän toiminnan puitteisissa seuraamme muistiohjelmassa mainittujen tavoitteiden toteutumista ja muistiohjelman huomioimista ajankohtaisissa ikääntyneiden palveluita koskevassa lainsäädäntö- ja muussa ohjauksessa.

Vuonna 2012 julkaistun kansallisen muistiohjelman toimeenpanosuunnitelman laatiminen on vielä kesken, mutta muistiohjelman toimeenpanossa on tarkoitus ottaa huomioon muun muassa ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen uudistaminen. Jotta muistiohjelmassa mainitut tavoitteet ja toimenpiteet toteutuisivat, tulisi kaiken muistisairaita ja heidän läheisiään koskevan lainsäädännön ja ohjeistuksen olla linjassa kansallisen muistiohjelman kanssa. Yksi muistiohjelmatyöryhmän toimenpide-ehdotuksista on, että ”Sosiaali- ja terveysministeriö varmistaa ohjauksessaan muistisairaiden ihmisten ja heidän omaistensa perus- ja ihmisoikeuksien hyvän toteutumisen.”

Suomessa on arviolta 130 000 etenevää muistisairautta sairastavaa ihmistä, joista noin 70 000 asuu kotona ja heistä arvioiden mukaan 40 000 yksin. Muistisairauksien esiintyvyys lisääntyy väestön ikääntymisen myötä ja tämän kohderyhmän tarpeet nousevat entistä tarkemman tarkastelun kohteeksi myös palvelurakenteen muuttuessa laitoseskeisestä yhä avohoitopainotteisemmaksi. Muistisairaiden ihmisten erityistarpeiden tulisi siis näkyä selvästi uudessa laatusuosituksessa.

Huomiot laatusuosituksen sisällöstä

”Tavoitteena ikäystävällinen Suomi” s. 4

Laatusuosituksessa on tunnistettu asennemuutoksen tarve erityisesti liittyen ikääntymisen monimuotoisuuden ymmärtämiseen (s. 6). Muistisairaudet ovat vakavia neurologisia sairauksia, jotka koskevat merkit-

tävää määrää ikääntyneitä. Asennemuutosta tarvitaan myös tämän ryhmän erityiskysymyksiin liittyen. Etenkin laatusuosituksessa korostettu osallisuus ja toimijuus vaativat toteutuakseen kansallisen muistiohjelman peräänkuuluttamaa muistisairaiden ihmisten ja heidän omaistensa yhdenvertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden turvaamista.

”Osallisuus ja toimijuus”, s. 8

Laatusuosituksessa huomioidaan hienosti kolmannen sektorin mahdollisuus tuoda osallisuuden kokemuksia ikääntyneiden arkeen. Palvelujen järjestämistä ohjaavana suosituksena laatusuosituksessa on kuitenkin syytä korostaa ammattilaisten taitoja ja intoa osallistaa ikääntyneitä ja nähdä ikääntyneet toimijoina. Muistiliiton kunnille teettämän Muistibarometrin (2010) mukaan 46 % vastausten kattamista kunnista ei kerää asiakaspalautetta muistisairaiden ja heidän läheistensä palveluista. Muistisairaiden ihmisten ja muiden ”osattomuuden riskiryhmien” kohtaamisen ja kuulemisen taidot on nostettava yhdeksi suosituksen kehityskohteeksi.

Laatusuosituksessa viitataan useita kertoja ”aitoon osallisuuteen”. Muistiliitto vaatii, että tämä termi määriteltäisiin tarkemmin. Laatusuosituksessa tulee tuoda esille mitä aito osallisuus pitää sisällään ja mitkä ovat ne tavat ja keinot, jolla osallisuus varmistetaan toimintakyvyn heikentyessä esimerkiksi muistisairauksien vuoksi.

”Asuminen ja elinympäristö”

”Palvelurakenteen muutos ja asumisen ratkaisut” s. 12

Kotona asumiseen kannustamisessa on huomioitava myös omaishoitajien näkökulma. Muistisairaiden ihmisten ikääntyneet puoliset toimivat usein omaishoitajina. On ensisijaisen tärkeää, että kotona asuvia muistisairaiden ja heidän omaistensa saatavilla on riittävä, ammattitaitoinen tuki. Panimme ilolla merkille, että laatusuosituksessa on nostettu esiin muistisairaiden ihmisten kuntoutuspalvelut. Kuten muistiohjelmassakin mainitaan, kotona selviytyminen edellyttää erityisesti kuntoutuksen lisäämistä ja monimuotoistamista. Kuntoutusta on lisättävä tavoitteellisena, kuntoutusalan erityisasiantuntemusta vaativana palveluna muistisairaana ihmisen kodissa ja siitä on muodostuttava jatkuva toimintatapa.

”Suositukset – ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköissä” s. 12

Muistiohjelmassa sosiaali- ja terveysministeriötä kehoitetaan ”ohjaamaan kuntia ja kuntayhtymiä turvaamaan ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevien muistisairaiden ihmisten asuinympäristöjen laadun ja edistämään asumisen ja palvelut sisältävien palvelujen kehittämistä”. Ympärivuorokautisen hoidon toimintaympäristöjen tulee taata muistisairaiden ihmisten turvallisuus mahdollisimman vähin rajoittein, samalla säilyttäen heidän itsemääräämisoikeutensa. Koska muistisairailla henkilöt ovat merkittävä asukasryhmä ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköissä, tulee muistisairaiden ihmisten asumisympäristöjä koskeva tutkimus- ja kokemustietoa ottaa huomioon kaikissa uusissa ja remontoitavissa kohteissa.

”Mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen” s. 13

Aivoterveysten edistäminen on nidottava osaksi kuntien järjestelmällistä toimintaa ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseksi. Muistiohjelman mukaan aivoterveyttä on edistettävä elämän kaikissa vaiheissa, jotta voidaan tukea työkykyä ja selviytymistä arjessa sekä varmistaa se, että muistisairauksiin sairastuttai-

siin nykyistä harvemmin ja iäkkäämpänä. Muistiohjelman yhtenä tavoitteena on, että ”kunnat sisällyttävät strategioihinsa aivoterveysten edistämisen sekä muistisairaiden ihmisten hyvinvointia ja terveyttä koskevat tiedot.”

”Neuvonnan ja ohjauksen sisältö” s. 15

Aivojen terveyttä edistää niiden käyttö, fyysinen ja sosiaalinen aktiivisuus, terveellinen ruoka ja normaali-paino, kohonneen verenpaineen ja kolesterolin hyvä hoito sekä päihteiden ja tupakan välttäminen. Nämä keinot sisältyvät osittain laatusuosituksen ”neuvonnan ja ohjauksen sisältö” –listaukseen, mutta näemme tarpeelliseksi nostaa aivoterveysten edistämisen muiden erityishuomiota vaativien ohjauksen ja neuvonnan sisältöjen rinnalle.

”Oikea palvelu oikeaan aikaan” s. 16

Laatusuosituksessa on mainittu monia erikoisaloja, joiden riittävästä osaamisesta on pidettävä huolta. Muistiohjelman yhtenä tavoitteen on luoda valtakunnallisesti yhtenäiset osaamistavoitteet muistisairaiden ihmisten parissa työskenteleville. Laatusuosituksessa on viitattava siihen, että muistisairaiden ihmisten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on oltava erityistä perehtyneisyyttä aiheeseen. Laatusuosituksessa on syytä myös mainita kommunikaatiota ja kohtaamista tukeva erityisosaaminen. Kohtaamistaidot on ni-vottava osaksi kaikkien muistisairaiden ihmisten kanssa työskentelevien opintoja. Lisäksi esimerkiksi puhe-terapeuttien osaamista on tuotava aiempaa voimakkaammin osaksi muistisairaiden henkilöiden kuntoutus-ta.

Kansallisen muistiohjelman yhtenä tavoitteena on, että ”kunnat/kuntayhtymät tuottavat alueelliset perus-terveydenhuollon muistipoliklinikan palvelut niin, että käytettävissä on lääketieteen, hoito- ja sosiaalityön sekä kuntoutuksen ja psykologian asiantuntemusta.” Muistiliitto vaatii, että muistipoliklinikoiden palvelut lisätään osaksi hyvän ikääntymisen turvaamisen laatusuositusta. Lisäksi muistihoitajien ja muistikoordinaat-toreiden erityisosaaminen on nostettava esille muiden erityisalojen rinnalle.

Vaikka kolmannen sektorin tuottama tuki ja palvelut eroavat julkisista palveluista eivätkä kuulu kunnan järjestämistä vastuun piiriin, on ne tuotava selkeästi esille ja varmistettava, että palveluohjauksessa tunnetaan myös järjestöjen voimavarat.

”Kuntoutus osaksi kaikkea palvelua” s. 18

Kiitämme siitä, että kuntoutuksen merkitys muistisairaille ihmisille ja heidän omaisilleen on otettu huomi-oon laatusuosituksessa. Tältä osin laatusuositus on hyvin linjassa kansallisen muistiohjelman tavoitteiden kanssa.

”Hoidon ja huolenpidon turvaajat”

”Henkilöstön kelpoisuusvaatimukset tehostetussa palveluasumisessa, vanhainkodeissa ja terveyskeskussai-raaloiden pitkäaikaishoidossa” s. 28

Kansallisen muistiohjelman mukaan kuntien tai kuntayhtymien on turvattava ”ympäri vuorokautista hoitoa ja hoivaa hankkiessaan muistisairaana ihmisen oikeudet ja varmistettava, että palveluntuottajilla on riittävä osaaminen muistisairaiden ihmisten hoidosta.” Muistisairaiden ihmisten hoito ja hoiva vaatii erityisosa-

mista, josta on huolehdittava. Muistisairaat ihmiset ympärivuorokautisen hoidon merkittävänä käyttäjäryhmänä ja tämän ryhmän erityistarpeet on nostettava voimakkaasti esiin laatusuosituksessa.

”Omaiset ja läheiset hoidon ja huolenpidon turvaajina” s. 30

Omaishoitajien kohdalla on huomioitava, että omaiset ovat usein itse myös iäkkäitä ja tarvitsevat palveluita – sekä omaishoitajan että iäkkään henkilön roolissa. Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma tulee toteuttavasti huomioimaan omaishoitajien erityiskysymykset, mutta laatusuosituksessa tulee huomioida omaishoitajien jaksaminen ja se, että iäkkäät omaishoitajat saattavat tarvita tukea muillakin elämänalueilla kuin omaishoitajina.

Helsinki 26.6.2013

MUISTILIITTO RY

Merja Mäkisalo-Ropponen
puheenjohtaja

Eila Okkonen
toiminnanjohtaja

Lähteet:

Granö Sirpa, Tamminen Anna, Eronen Anne, Londén Pia, Siltaniemi Aki: Muistibarometri 2010. Muistiliitto 2010.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012: Kansallinen muistiohjelma 2012–2020 – Tavoitteena muistiystävällinen Suomi.